

Den ersättning som är aktuell i förevarande mål avser vad som i mark- och miljödomstolens dom har tagits upp som ”försvårad brukning m.m.”. Utifrån I.E.s och Åke Erlandssons talan framgår att ersättningen avser skada grundad i omständigheter till följd av att vägbygget har delat upp jordbruksområdet på fastigheten i en större och en mindre del. Enligt Mark- och miljööverdomstolen är detta omständigheter som typiskt sett påverkar en jordbruksfastighets marknadsvärde, varför sådan skada bör vara hänförlig till fastighetens marknadsvärdesminskning och därmed ersättas genom intrångsersättning.

I.E. och Åke Erlandsson har i mark- och miljödomstolen tillerkänts intrångsersättning med ett belopp som inte är överklagat hit. Så som I.E. och Åke Erlandsson har fört sin talan avseende de skador som är aktuella i Mark- och miljööverdomstolen har de inte yrkat intrångsersättning för dessa, utan i stället ersättning för övrig skada. Skada som är hänförlig till ersättning för fastighetsintrång ska inte kunna kompenseras genom annan ersättning. De i Mark- och miljööverdomstolen aktuella skadorna har därför inte kunnat ersättas såsom övrig skada. Trafikverkets förstahandsyrkande ska därmed bifallas.

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom punkten 1 ska ersättning därför utgå endast med det belopp som i mark- och miljödomstolen tillerkänts I.E. och Åke Erlandsson såsom intrångsersättning, det vill säga 5 813 kr. Denna ersättning ska räknas upp enligt KPI och utgöra grund för ränta på sätt mark- och miljödomstolen har förordnat.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2024-12-18

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Liselotte Rågmark, Mikael Hagelroth, referent, och Caroline Hedvall Klostermark, samt tekniska rådet Ingela Boije af Gennäs.

Föredragande har varit Alexander Persson.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2023-10-31
meddelad i
Östersund

PARTER

Kärande

1. Inga-Lisa Erlandsson, 19400609-8109
Västerede 127
844 94 Bispgården

2. ÅKE Olof Krister Erlandsson, 19411126-8415
Västerede 127
844 94 Bispgården

Ombud för nr 1-2: advokat Fredrik Mörtberg
Advokatfirman Abersten
Hamngatan 15
831 34 Östersund

Svarande

Trafikverket, 202100-6297

Ombud: Verksjurist G.H.
Trafikverket
Juridik och planprovning
781 89 Borlänge

SAKEN

Inträngsersättning gällande fastigheten Västerede 1:45 i Ragunda kommun.

DOMSLUT

1. Trafikverket ska till Inga-Lisa Erlandsson och Åke Erlandsson, såsom ägare av Västerede 1:45 betala ersättning med 23 813 kr. Betalning ska ske inom en månad efter att denna dom vunnit laga kraft. Beloppet om 23 813 kr ska uppräknas med KPI enligt 4 kap. 4 § andra stycket expropriationslagen (1972:719) från tillträdesdagen den 1 augusti 2003 till dess betalning sker eller förfallodagen inträder. På ersättningen ska vidare avkastningsränta enligt 5 § räntelagen betalas från tillträdesdagen den 1 augusti 2003 till dess

betalning sker eller sista betalningsdag inträder. Sker betalning efter sista betalningsdag betalas dröjsmålsränta på ersättningen enligt 6 § räntelagen.

2. Trafikverket ska ersätta Erlandssons rättegångskostnader med 26 842 kr, varav 18 600 kr avser ersättning för ombudsarvode och 4 600 kr mervärdesskatt. På det samlade beloppet ska Trafikverket betala ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den 31 oktober 2023 till dess betalning sker.
-

BAKGRUND

I.E. och Åke Erlandsson (Erlandssons) har väckt talan mot Trafikverket enligt Väglag (1971:948) i anledning av att dem tillhörig mark på fastigheten Västerede 1:45 i Ragunda kommun har tagits i anspråk med vägrätt i samband med ombyggnad av riksväg 87. Ianspråktagandet skedde den 1 augusti 2003. Det ianspråktagna området utgjordes av 4 650 m² åkermark inklusive en kantremsa om 0,5 m. Mark- och miljödomstolen har hållit huvudförhandling i målet.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNINGAR

Erlandssons har yrkat att Trafikverket ska åläggas att till dem betala ett kapitalbelopp om 45 300 kr jämte uppräkningsränta enligt KPI och ränta enligt 6 § räntelagen (1951:649) från den 1 augusti 2003. Av det yrkade beloppet avser 9 300 kr intrångsersättning. Övriga delen om 36 000 kr av kapitalbeloppet avser ersättning för s.k. övrig eller annan skada och består av 6 000 kr för försvårad brukning, 4 000 kr passage av väg, 18 000 kr ökade kostnader för skötsel och 8 000 kr ersättning för mark som till följd av ianspråktagandet inte längre kan brukas. Erlandssons har också yrkat ersättning för sina rättegångskostnader med sammanlagt 27 142 kr, varav 18 600 kr avser ombudsarvode exklusive mervärdesskatt, 792 kr avser två resor tur och retur Västerede – Östersund, 2 500 kr tilläggsavgift och 600 kr ansökningsavgift till Kronofogdemyndigheten. På yrkat belopp avseende ombudsarvode yrkas också ersättning för mervärdesskatt.

För det fall domstolen inte finner skadorna styrkta av Erlandssons, yrkar Erlandssons att domstolen, med tillämpning av den allmänna bevisregeln i rättegångsbalken, 35 kap 5 § RB, uppskattar skadan till skäligt belopp.

Trafikverket har medgett att betala 5 813 kr i intrångsersättning och vitsordat att intrångsersättningen ska jämkas med hänsyn till höjningen av det allmänna prisläget sedan datum för ianspråktagande. Trafikverket har vitsordat att ränta på intrångsersättning ska utgå enligt 5 § räntelagen från ianspråktagandet.

Ränta enligt 6 § räntelagen vitsordas enbart från 30 dagar efter lagkraftvunnen dom.

Trafikverket har motsatt sig att någon ersättning för s.k. övrig eller annan skada ska utgå. Om domstolen ändock kommer fram till att ersättning för övrig/annan skada ska utgå motsätter sig Trafikverket att uppräknings enligt KPI och ränta enligt 6 § räntelagen (1951:649) från den 1 augusti 2003 ska utgå på det utdömda beloppet.

Trafikverket har medgivit Erlandssons yrkande vad avser ersättning för tilläggsavgift till mark- och miljödomstolen, motsatt sig att betala yrkad ersättning för avgift till Kronofogdemyndigheten och överlämnat bedömningen av skäligheten av övriga poster till domstolen.

GRUNDER OCH OMSTÄNDIGHETER

Erlandssons har som grund för yrkandet anfört följande.

Intrångsersättning

Yrkad *intrångsersättning* om 9 300 kr har beräknats på ett markvärde om två kronor/m² samt arealen 4 650 m² åkermark inklusive en kantremsa om 0,5 m.

Ersättning för övrig/annan skada

Ersättningen för *försvårad brukning* om 6 000 kr avser att den nya vägsträckningen går rakt över deras åkermark och har lett till att en del av den mark som ligger på ena sidan vägen har blivit så smal att det inte går att vända med traktor, varför många kvadratmeter inte kan brukas. De år man odlar potatis eller korn och kör över vägövergången kommer man med traktor och lämpligt redskap 7 – 12 meter in i kornåker eller potatislandet. Avfarten måste byggas om. Trafikverket har också lagt en vägtrumma längs väg 87 under den avfart som leder till rastfickan. Trumman avvattnar höger sida av vägen och leder smältvatten in på åkermarken och för att del av marken torkar upp först under juli och alltså inte kan brukas under vår och försommar. Trafikverket har

också lagt en trumma som leder vatten ut i åkerkanten men har inte grävt något dike. Yrkad ersättning har begränsats till 6 000 kr eftersom man också (dock inte i detta mål) kräver anpassning av avfarten.

Ersättningen för *passage av väg* om 4 000 kr är ersättning för att det är farligt att passera vägen på väg från den ena delen av fastigheten till den andra, då sikten är 80 – 100 meter och hastighetsbegränsningen 100 km/tim. Det innebär att man har omkring 3 sekunder på sig att passera vägen med traktor och vagn. Om man inte anlitar någon som kan ge klartecken för överfart måste man ta en omväg om 4,4 kilometer. Enbart kostnaden för det kan beräknas till 400 kr /år. Ersättning har begärts för tio år.

Ökad kostnad för skötsel (18 000 kr) har uppstått för att det inte längre går att tillämpa växelbruk på åkermarken. Den slutliga sträckningen av vägen medför extra körningar över vägen. Varje körning kostar 300 kr och sex körningar per år i tio år innebär en kostnad på 18 000 kr.

Ersättningen för *mark som inte kan brukas för andra aktiviteter* (8 000 kr) avser att de inte längre kan använda den pulkabacke eller skidbacke som de haft på gården. Att man istället för att åka på gården måste åka 3 mil och lösa dagkort både för barn och vuxna uppgår lågt räknat till en kostnad på 800 kr / år, vilket blir 8 000 kr på tio år.

Trafikverket har som grund för sitt bestridande anfört följande. Ersättning ska utgå från den ianspråktagna marken, 4 650 kvm. Markvärdet 2003 på den mark som ianspråktagits uppgick till 1 kr/m². Ersättningen ska, i enlighet med vad som tidigare utfästs, räknas upp med 25%. Ersättning ska alltså betalas med det medgivna beloppet. Någon övrig ersättningsbar skada har inte uppstått och Trafikverket kan inte vitsorda några belopp som i och för sig skäligena.

Det är inte visat att den aktuella marken var produktiv på ett sådant sätt att de nya förhållandena skulle innebära den påtalade skadan. Förlusten av kvadratmetrarna och smältvatten kan inte anses ha orsakat en visad skada för försvårad brukning. Det är inte heller visat att passage av väg är farlig, otillåten eller på annat sätt skulle orsaka sådan ekonomisk skada som det yrkas ersättning för. Detsamma gäller den påtalade skadan för ökad kostnad för skötsel. Det är oklart på vilket sätt Trafikverket skulle ha orsakat att växelbruk inte längre kan bedrivas eller varför det skulle medföra extra körningar och en skada. Trafikverket menar att det på fastigheten inte heller har bedrivits växelbruk tidigare. De uppskattade kostnaderna till följd av mark som inte kan brukas för andra aktiviteter saknar adekvat samband med expropriationen och utgör inte en ersättningsgill övrig skada. Det har inte funnits en motsvarande skidanläggning med lift på fastigheten.

BEVISNING

Erlandssons har som bevisning lagt fram fotografier, aktbilagorna 34-36.

Trafikverket har lagt fram PM och statistikuppgifter, aktbilagorna 26-27.

Vittnesförhör har, på begäran av Trafikverket, hållits med markförhandlaren Bertil Jansson.

DOMSKÄL

Ersättningsprinciper – utgångspunkten för prövningen

Av 55 § väglagen (1971:948) framgår att om väghållare fått vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller användande, om det inte har avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning inte ska lämnas. Av 55 § väglagen framgår även att när ersättningen bestäms gäller 4 kap. expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. Principen för reglerna i expropriationslagen är att den som får sin egendom ianspråktagen inte ska lida någon ekonomisk förlust till följd av tvångsåtgärden. Vid tidpunkten för tillträdet, den 1 augusti 2003, gällde att i ett s.k. expropriationsfall, som det är fråga om i målet, ska för en fastighet som inlöses till

viss del, löseskilling betalas med ett belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärdeminskning. Genom en lagändring 2010 ska det efter lagändringen även ytterligare löseskilling respektive intrångsersättning betalas med 25 procent av marknadsvärdet respektive marknadsvärdeminskningen. Uppkommer genom expropriationen i övrigt skada för fastighetens ägare men som inte täcks av ersättningen för fastighetens minskade marknadsvärde, s.k. övrig eller annan skada, ska även sådan skada ersättas vilket framgår av 4 kap. 1 § första stycket tredje meningen Expropriationslagen.

Intrångsersättning

Storleken av det ianspråktagna markområdet är ostridig. Erlandssons är den part som har haft bäst förutsättningar att säkra bevisning om markens användningsområde och värde och har därför bevisbördan för detta. De har vid huvudförhandlingen varken gått igenom eller hänvisat till någon bevisning vare sig avseende markens värde eller om dess användning vid tillträdestidpunkten den 1 augusti 2003. Sådan bevisning hade kunnat presenteras utan större svårigheter eller kostnader. Eftersom Erlandssons inte presenterat någon bevisning avseende markens värde vid tidpunkten för tillträdet, den 1 augusti 2003 ska intrångsersättningen bestämmas till det belopp Trafikverket har medgivit.

Övrig/annan skada

Syftet med posten ersättning för övrig/annan skada är att ge berörda fastighetsägare möjlighet att bibehålla samma ekonomiska läge som om någon expropriation inte hade ägt rum. Annan ersättning ska täcka den restskada som utgörs av skillnaden mellan total ersättningsgill ekonomisk skada och den likvid i form av bedömd marknadsvärdeminskning som utgår. Vad som ersätts som övrig/annan skada är alltså en ekonomisk skada. Den skadelidande ska ha åsamkats en direkt utgift eller gått miste om en inkomst denne annars kunnat räkna med. Affektionsvärden ersätts inte. Några generella regler om vad som utgör ersättningsgill övrig/annan skada finns inte eftersom situationerna där sådan skada kan uppkomma är olika från fall till fall. Ett gemensamt drag för denna typ av skador är att vederbörande åsamkas antingen ökade kostnader eller minskade intäkter. Grunden för skadeberäkningen är

därför en jämförelse mellan två händelseförlopp – den s.k. differensprincipen. Jämförelsen ska göras mellan vad som skulle ha skett om expropriationen inte kommit emellan och vad som kan antas komma att utveckla sig efter genomförandet av åtgärden.

Skid- och pulkabacke

Det framgår av de bilder Erlandssons lagt fram att vägen dragits rakt över en slänt, så att den övre delen skilts från den undre. Det innebär att hela längden av den tidigare backen inte längre kan användas för lek och idrott. Förlusten av funktionen är emellertid inte någon ekonomisk skada, utan förlusten avser ett affektionsvärde, som inte ersätts.

Försvårad brukning m.m.

Vägbygget ledde till att en öppen yta som kunde användas för odling av vall eller andra grödor och brukas på ett rationellt sätt med moderna maskiner delades upp i en större och en mindre del. Genom att den brukningsvärda åkermarken inte längre ligger i en större sammanhållande areal utan i två mindre och något oformliga figurer bedömer domstolen att det är uppenbart att det uppstått en svårighet och en ökad kostnad för att bruka marken jämfört med vad som var handen innan expropriationen. Trafikverket har anlagt en överfart för att möjliggöra användning av de båda delarna, men det är uppenbart att en överfart på ett ställe, över en riksväg där hastighetsbegränsningen är 100 km/tim, innebär vissa svårigheter och begränsningar vid användning av det tidigare sammanhängande området.

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att uppdelningen av området innebär olägenheter på ett sätt som också medför ekonomisk skada genom att området inte längre kan brukas lika rationellt som tidigare och som därmed är ersättningsgill såsom övrig/annan skada. Erlandssons har inte åberopat någon bevisning till styrkande av att yrkade belopp motsvarar faktiska kostnader. Den direkta kostnaden för effektivitetsförlusten låter sig knappast heller utredas. Domstolen bedömer att det är omöjligt att föra bevisning om omfattningen av skadan men gör bedömningen att den skäligen kan uppskattas till 18 000 kr Vid skälighetsbedömningen har

domstolen tagit hänsyn till att Trafikverket minskat skadan genom att anlägga en överfart.

Uppräkning enligt KPI

Expropriationsersättning ska jämkas om höjning av det allmänna prisläget har skett efter att fastigheten tillträdde. Så ska ske även när del av en fastighet tas i anspråk med stöd av väglagen.

Expropriationsersättning består av intrångsersättning och av ersättning för övrig/annan skada. Det finns ingenting som hindrar att värdetidpunkten för de i expropriationsersättningen ingående delarna kan bedömas olika. I det nu aktuella fallet har emellertid även övrig/annan skada som Erlandssons drabbats av till följd av vägbygget uppstått vid den tidpunkt då marken togs i anspråk.

Den sammanlagda ersättningen, 23 813 kr (5 813 + 18 000), ska alltså räknas upp enligt KPI från den 1 augusti 2003 till dess betalning sker eller förfallodagen inträder.

Ränta

Enligt 55 § väglagen ska ränta enligt 5 § räntelagen utgå på ersättningen från den dag då marken togs i anspråk till och med den dag då betalning ska ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter. Det innebär att ränta ska utgå på 23 813 kr från den 1 augusti 2003 till dess betalning sker eller sista betalningsdag inträder, och enligt 6 § samma lag från den dag som infaller en månad från domens lagakraftdatum (sista betalningsdag) till dess att full betalning sker.

Rättegångskostnader

Trafikverket är, i enlighet med 7 kap 1 § expropriationslagen jämfört med 69 § väglagen, skyldiga att stå för Erlandssons rättegångskostnader, i den mån de inte vållat onödiga kostnader.

Mark- och miljödomstolen gör i den delen följande bedömning. Erlandssons har vid två tillfällen kallats till domstolen. Deras kostnad för att inställa sig vid domstolen utgör en sådan kostnad som kan ersättas. Yrkat belopp är, givet avståndet mellan Västerede och Östersund, skäligt. Tilläggsavgiften till domstolen är 2 500 kr, och beloppet har medgivits.

När det gäller ansökningsavgift till Kronofogdemyndigheten uppgår den till 300 kr, varför ersättningen inte kan bestämmas till ett högre belopp.

Erlandssons har också haft behov av att anlita rättsbildat ombud i målet. Yrkad ersättning är skälig.

Trafikverket ska alltså åläggas att ersätta Erlandssons rättegångskostnader med sammanlagt 26 842 kr, varav 18 600 kr avser ersättning för ombudsarvode, 4 600 kr därå belöpande mervärdesskatt, 2 800 kr ersättning för ansökningsavgifter och 792 kr ersättning för resekostnader.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 21 november 2023.

Marit Åkerblom

I domstolens avgörande har deltagit chefsrådmannen Marit Åkerblom, ordförande, och tekniska rådet Nils Persson.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress, e-postadress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se